

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 30ής Ιανουαρίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή — Προσέγγιση των νομοθεσιών — Κύρος της οδηγίας 2014/40/ΕΕ — Κατασκευή, παρουσίαση και πώληση προϊόντων καπνού — Ρύθμιση σχετική με τα “συστατικά” — Απαγόρευση προϊόντων καπνού με άρωμα»

Στην υπόθεση C-220/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία) με απόφαση της 21ης Απριλίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Απριλίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG

κατά

Land Berlin,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύουσα του πρώτου τμήματος, A. Arabadjiev, E. Regan, C. G. Fernlund και S. Rodin (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: R. Šeres, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζήτησεως της 21ης Μαρτίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG, εκπροσωπούμενη από τους T. Masing και C. Eckart, Rechtsanwälte,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Jiménez García,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους R. Coesme και D. Colas,
- η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους G. Κοός και M. Z. Fehér,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τους S. Brandon και I. Rogers, καθώς και από την Z. Lavery,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους P. Wennerås και M. Schei, καθώς και από την M. Reinertsen Norum,
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπούμενο από τους L. Visaggio, U. Rösslein και J. Rodrigues,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενο από τις P. Plaza García, E. Karlsson και R. Wiemann,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. Kellerbauer και J. Tomkin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά το κύρος του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, των άρθρων 8 έως 11, ειδικότερα δε του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', και του άρθρου 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, καθώς και του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 14, καθώς και του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την κατασκευή, την παρουσίαση και την πώληση προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων και την κατάργηση της οδηγίας 2001/37/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 127, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2015, L 150, σ. 24).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG (στο εξής: Planta Tabak) και του Land Berlin (ομόσπονδος κράτους του Βερολίνου, Γερμανία), με αντικείμενο την απαγόρευση της διαθέσεως στην αγορά ορισμένων προϊόντων καπνού και τους κανόνες σχετικά με την επισήμανση και τη συσκευασία των προϊόντων καπνού.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2014/40 έχει ως εξής:

«Είναι αναγκαίο να διατυπωθούν ορισμένοι νέοι ορισμοί για να εξασφαλιστεί ότι η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται ομοιόμορφα από τα κράτη μέλη. Όταν εφαρμόζονται διαφορετικές υποχρεώσεις που επιβάλλονται από την παρούσα οδηγία για διαφορετικές κατηγορίες προϊόντων και το σχετικό προϊόν ανήκει σε περισσότερες της μίας από αυτές τις κατηγορίες (για παράδειγμα, πίπα, καπνός για στριφτά τσιγάρα), θα πρέπει να ισχύουν οι αυστηρότερες υποχρεώσεις.»
- 4 Στην αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας αυτής εκτίθενται τα εξής:

«Η πιθανότητα ύπαρξης ρυθμίσεων που αποκλίνουν ενισχύεται περαιτέρω από ανησυχίες σχετικά με τα προϊόντα καπνού που έχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση διαφορετικό από το άρωμα ή τη γεύση του καπνού, πράγμα που θα μπορούσε να διευκολύνει την έναρξη της κατανάλωσης καπνού ή να επηρεάσει τις συνήθειες των καταναλωτών. Τα μέτρα που προβλέπουν αδικαιολόγητες διαφορές αντιμετώπισης μεταξύ διαφορετικών τύπων αρωματισμένων τσιγάρων θα πρέπει να αποφεύγονται.»

Ωστόσο, τα προϊόντα που έχουν χαρακτηριστικά αρώματα/γεύσεις με υψηλότερες πωλήσεις θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά εντός εκτεταμένου χρονικού διαστήματος, ώστε να δοθεί στους καταναλωτές επαρκής χρόνος μετάβασης σε άλλα προϊόντα.»

5 Το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών [...]

[...]

προκειμένου να διευκολυνθεί η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τον καπνό και τα συναφή προϊόντα, λαμβάνοντας ως βάση ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας, ιδίως για τους νέους, και να τηρηθούν οι υποχρεώσεις της Ένωσης κατά τη σύμβαση-πλαίσιο [της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ΠΟΥ)] για τον έλεγχο του καπνού (ΣΠΕΚ) [η οποία εγκρίθηκε με την απόφαση 2004/513/ΕΚ του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 2004, σχετικά με τη σύναψη της σύμβασης πλαισίου της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας για την καταπολέμηση του καπνίσματος (ΕΕ 2004, L 213, σ. 8)].»

6 Το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

14) “νέο προϊόν καπνού”: προϊόν καπνού το οποίο:

α) δεν ανήκει σε καμία από τις ακόλουθες κατηγορίες: τσιγάρο, καπνός για στριφτά τσιγάρα, καπνός πίπας, καπνός για ναργιλέ, πούρο, πουράκι, καπνός μάσησης, καπνός που λαμβάνεται από τη μύτη και καπνός που λαμβάνεται από το στόμα, [...]

[...].»

7 Το άρθρο 7 της οδηγίας 2014/40 ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη απαγορεύουν τη διάθεση στην αγορά των προϊόντων καπνού που έχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση.

[...]

7. Τα κράτη μέλη απαγορεύουν τη διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού που περιέχουν αρωματικές ουσίες σε οποιοδήποτε από τα συστατικά τους, όπως στα φίλτρα, τα τσιγαρόχαρτα, τις συσκευασίες, τις κάψουλες ή οποιαδήποτε τεχνικά χαρακτηριστικά επιτρέπουν την τροποποίηση της μυρωδιάς ή της γεύσης των σχετικών προϊόντων καπνού ή την ένταση του εκλυόμενου καπνού. Τα φίλτρα, τα τσιγαρόχαρτα και οι κάψουλες δεν περιέχουν καπνό ή νικοτίνη.

[...]

12. Τα προϊόντα καπνού πλην των τσιγάρων και του καπνού για στριφτά τσιγάρα εξαιρούνται από τις απαγορεύσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 7. [...]

[...]

14. Σε περίπτωση προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων οι πωλήσεις σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχούν στο 3 % τουλάχιστον συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων, οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται από τις 20 Μαΐου 2020.

[...]»

8 Τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας αυτής, που περιλαμβάνονται στο επιγραφόμενο «Επισήμανση και συσκευασία» κεφάλαιο II του τίτλου II της εν λόγω οδηγίας, περιέχουν, αντιστοίχως, τις γενικές διατάξεις, τις διατάξεις σχετικά με τις γενικές προειδοποιήσεις και τα ενημερωτικά μηνύματα για τα προϊόντα καπνού για κάπνισμα, τις διατάξεις σχετικά με τις συνδυασμένες προειδοποιήσεις για την υγεία για τα προϊόντα καπνού για κάπνισμα καθώς και τις διατάξεις σχετικά με την επισήμανση των προϊόντων καπνού για κάπνισμα πλην των τσιγάρων, του καπνού για στριφτά τσιγάρα και του καπνού για ναργιλέ.

9 Το άρθρο 9 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Κάθε μονάδα συσκευασίας και κάθε εξωτερική συσκευασία προϊόντων καπνού για κάπνισμα φέρει μία από τις ακόλουθες γενικές προειδοποιήσεις:

“Το κάπνισμα σκοτώνει – Κόψτε το τσιγάρο τώρα”

ή

“Το κάπνισμα σκοτώνει”.

Τα κράτη μέλη καθορίζουν ποια από τις δύο γενικές προειδοποιήσεις που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο πρέπει να χρησιμοποιηθεί.

[...]

4. Η γενική προειδοποίηση και το ενημερωτικό μήνυμα που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2:

α) τυπώνονται με έντονα μαύρα στοιχεία τύπου Helvetica σε άσπρο φόντο. Για να ανταποκριθούν στις γλωσσικές απαιτήσεις, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν το μέγεθος των στοιχείων (γραμματοσειρά), υπό τον όρο ότι το μέγεθος των στοιχείων που καθορίζεται στο εθνικό δίκαιο διασφαλίζει ότι το σχετικό κείμενο καλύπτει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας που προορίζεται για τις εν λόγω προειδοποιήσεις για την υγεία: [...]

[...]

6. Η Επιτροπή, μέσω εκτελεστικών πράξεων, προσδιορίζει την ακριβή θέση της γενικής προειδοποίησης και του ενημερωτικού μηνύματος όσον αφορά τον καπνό για στριφτά τσιγάρα που διατίθεται στην αγορά σε σακουλάκι, λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά σχήματα που έχουν τα σακουλάκια.»

10 Το άρθρο 10 της οδηγίας 2014/40 ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε μονάδα συσκευασίας και κάθε εξωτερική συσκευασία προϊόντων καπνού για κάπνισμα φέρει συνδυασμένες προειδοποιήσεις για την υγεία. Οι συνδυασμένες προειδοποιήσεις για την υγεία:

[...]

β) περιλαμβάνουν πληροφορίες για την απεξάρτηση από το κάπνισμα, όπως αριθμούς τηλεφώνου, διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή ιστοτόπους που αποσκοπούν στην ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τα διαθέσιμα προγράμματα υποστήριξης όσων θέλουν να σταματήσουν το κάπνισμα,

[...]

- ε) εμφανίζονται στο άνω άκρο μονάδας συσκευασίας και κάθε άλλης εξωτερικής συσκευασίας και τοποθετούνται στην ίδια κατεύθυνση με όλες τις άλλες πληροφορίες που αναγράφονται στην εν λόγω επιφάνεια της συσκευασίας. Μεταβατικές εξαιρέσεις από την εν λόγω υποχρέωση για τη θέση της συνδυασμένης προειδοποίησης για την υγεία μπορεί να ισχύουν σε κράτη μέλη όπου τα φορολογικά επισήματα ή τα εθνικά αναγνωριστικά σήματα που χρησιμοποιούνται για φορολογικούς σκοπούς παραμένουν υποχρεωτικά, ως εξής:
- σε αυτές τις περιπτώσεις, όπου το φορολογικό επίσημα ή το εθνικό αναγνωριστικό σήμα που χρησιμοποιείται για φορολογικούς σκοπούς επικολλάται στο άνω άκρο μιας μονάδας συσκευασίας από χαρτόνι, η συνδυασμένη προειδοποίηση για την υγεία που πρέπει να εμφανίζεται στην πίσω επιφάνεια μπορεί να τοποθετείται ακριβώς κάτω από το φορολογικό επίσημα ή το εθνικό αναγνωριστικό σήμα,
  - όταν μια μονάδα συσκευασίας είναι από μαλακό υλικό, τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν έναν ορθογώνιο χώρο με ύψος που να μην ξεπερνά τα 13 mm ανάμεσα στο άνω άκρο του πακέτου και το άνω άκρο των συνδυασμένων προειδοποιήσεων για την υγεία, που να προορίζεται για το φορολογικό επίσημα ή το εθνικό αναγνωριστικό σήμα που χρησιμοποιείται για φορολογικούς σκοπούς.

Οι εξαιρέσεις που αναφέρονται στα σημεία i και ii ισχύουν για περίοδο τριών ετών μετά τις 20 Μαΐου 2016. Δεν τοποθετούνται πάνω από τις προειδοποιήσεις για την υγεία εμπορικά σήματα ή λογότυποι,

[...]

- στ) αναπαράγονται σύμφωνα με τον μορφότυπο, τη διάταξη, τον σχεδιασμό και τις αναλογίες που καθορίζονται από την Επιτροπή σύμφωνα με την παράγραφο 4,

[...]»

- 11 Το άρθρο 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας αυτής έχει ως ακολούθως:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις για τα προϊόντα καπνού για κάπνισμα πλην των τσιγάρων, του καπνού για στριφτά τσιγάρα και του καπνού για ναργιλέ όσον αφορά την υποχρέωση να φέρ[ουν] το ενημερωτικό μήνυμα που καθορίζεται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, και τις συνδυασμένες προειδοποιήσεις για την υγεία που καθορίζονται στο άρθρο 10.»

- 12 Το άρθρο 13 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η επισήμανση των μονάδων συσκευασίας και κάθε εξωτερικής συσκευασίας, καθώς και το ίδιο το προϊόν καπνού, δεν περιλαμβάνουν κανένα στοιχείο ή χαρακτηριστικό το οποίο:

[...]

- γ) αναφέρεται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα ή επισημαίνει την απουσία τους,

[...]

3. Τα κατά τις παραγράφους 1 και 2 απαγορευμένα στοιχεία και χαρακτηριστικά μπορεί να περιλαμβάνουν κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα, απεικονίσεις ή άλλα σήματα, χωρίς να εξαντλούνται σε αυτά.»

13 Το άρθρο 29, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία έως τις 20 Μαΐου 2016. Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα μέτρα αυτά από τις 20 Μαΐου 2016, με την επιφύλαξη του άρθρου 7, παράγραφος 14, του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του άρθρου 15, παράγραφος 13, και του άρθρου 16, παράγραφος 3.»

14 Το άρθρο 30 της οδηγίας 2014/40 ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν να διατίθενται στην αγορά έως τις 20 Μαΐου 2017 τα ακόλουθα προϊόντα, που δεν συνάδουν με την παρούσα οδηγία:

α) προϊόντα καπνού που παράγονται ή τίθενται σε ελεύθερη κυκλοφορία και επισημαίνονται σύμφωνα με την [οδηγία 2001/37/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραγωγή, την παρουσίαση και την πώληση των προϊόντων καπνού (ΕΕ 2001, L 194, σ. 26),] πριν από τις 20 Μαΐου 2016,

[...].».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

15 Η Planta Tabak κατασκευάζει και εμπορεύεται προϊόντα καπνού, ιδίως αρωματικού καπνού για στριφτά τσιγάρα.

16 Με τον Gesetz über Tabakerzeugnisse und verwandte Erzeugnisse (νόμο για τα προϊόντα καπνού και τα συναφή προϊόντα), της 4ης Απριλίου 2016 (BGBl. 2016 I, σ. 569, στο εξής: TabakerzG), μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 2014/40.

17 Με την προσφυγή που άσκησε στις 25 Απριλίου 2016 ενώπιον του Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικού πρωτοδικείου Βερολίνου, Γερμανία), η Planta Tabak ζητεί να αναγνωρισθεί ότι ορισμένες διατάξεις του TabakerzG, όσον αφορά την απαγόρευση χρήσεως αρωματικών υλών, τις αποκρουστικές εικόνες και την απαγόρευση της διαφημίσεως των αρωματικών υλών δεν τυγχάνουν εφαρμογής επί των προϊόντων της. Η Planta Tabak υποστηρίζει, επίσης, ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, τα άρθρα 8 έως 11 και το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 παραβιάζουν το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως τις αρχές της ασφάλειας δικαίου, της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας.

18 Κατά πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κύρος και την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2014/40, οι οποίες αφορούν την απαγόρευση χρήσεως αρωματικών υλών στα προϊόντα καπνού, τους κανόνες επισημάνσεως και συσκευασίας των προϊόντων αυτών και την απαγόρευση της διαφημίσεως των αρωματικών υλών.

19 Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει, καταρχάς, τον προβληματισμό του ως προς την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40, καθώς και ως προς τη συμφωνία της διατάξεως αυτής με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, λαμβανομένης υπόψη της απαγορεύσεως διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού που περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, η οποία ισχύει από τις 20 Μαΐου 2016, στην περίπτωση που ο όγκος πωλήσεων των προϊόντων αυτών σε επίπεδο Ένωσης είναι μικρότερος από ποσοστό 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων, και, σε αντίθετη περίπτωση, από τις 20 Μαΐου 2020. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι οικείοι

κατασκευαστές προϊόντων καπνού δεν είναι σε θέση να αποκτήσουν τις πληροφορίες σχετικά με τον όγκο των πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης, παρά την καθιέρωση από την Επιτροπή, με την εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2015/2186, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τον καθορισμό μορφότυπου για την υποβολή και τη δημοσιοποίηση πληροφοριών για τα προϊόντα καπνού (ΕΕ 2015, L 312, σ. 5), συστήματος αναγγελίας στοιχείων και παροχής πληροφοριών με μεσοπρόθεσμο στόχο τη συλλογή και τη διάθεση των πληροφοριών αυτών. Ούτε οι ιστότοποι της Επιτροπής ούτε οι ιστότοποι των αρμόδιων γερμανικών ομοσπονδιακών αρχών περιέχουν πληροφορίες τέτοιου είδους ή στοιχεία που να καθιστούν δυνατή την απόκτησή τους. Επομένως, δεν έχει καθορισθεί με σαφήνεια η διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται για την εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40.

- 20 Περαιτέρω, η έκφραση «κατηγορία προϊόντων» που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή δεν ορίζεται στην οδηγία 2014/40 ούτε μπορεί να οριστεί με βεβαιότητα διά της ερμηνευτικής οδού. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η διάκριση των προϊόντων σε κατηγορίες πρέπει να διενεργείται αποκλειστικώς και μόνο με γνώμονα το είδος του προϊόντος καπνού ή του είδους αρωματικής ύλης που περιέχεται στο προϊόν αυτό ή με βάση τον συνδυασμό των δύο αυτών κριτηρίων (τσιγάρα με μινθόλη, λεπτοκομμένος καπνός με μινθόλη, κ.λπ.).
- 21 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, όσον αφορά την ημερομηνία εφαρμογής των απαγορεύσεων κυκλοφορίας των προϊόντων καπνού, το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας είναι αντίθετο προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης, στο μέτρο κατά το οποίο κάνει διάκριση μεταξύ των προϊόντων καπνού που περιέχουν άρωμα/γεύση με γνώμονα τον όγκο των πωλήσεών τους, ενώ τα προϊόντα αυτά τελούν σε παρόμοιες καταστάσεις λαμβανομένων υπόψη των επιδιωκόμενων με την εν λόγω οδηγία σκοπών της προστασίας της υγείας των καταναλωτών και της εξαλείψεως των εμποδίων στις συναλλαγές.
- 22 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, δεδομένων των προθεσμιών που τάσσει η οδηγία 2014/40, η απαγόρευση χρήσεως αρωματικών υλών είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας και με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, λαμβανομένων υπόψη των αρνητικών κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών που υφίστανται όσες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται ειδικώς στον τομέα των «εξειδικευμένων προϊόντων» των οποίων το μερίδιο αγοράς σε επίπεδο Ένωσης είναι μικρότερο του 3 %, με αποτέλεσμα η διάθεσή τους στην αγορά να απαγορεύεται ήδη από τις 20 Μαΐου 2016.
- 23 Κατά δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η οριζόμενη με το άρθρο 29, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/40 προθεσμία για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας αυτής και την έναρξη εφαρμογής των εθνικών διατάξεων, η οποία εκπνέει στις 20 Μαΐου 2016, είναι βραχεία, λαμβανομένων υπόψη των ημερομηνιών εκδόσεως της εκτελεστικής αποφάσεως (ΕΕ) 2015/1735 της Επιτροπής, της 24ης Σεπτεμβρίου 2015, για την ακριβή θέση της γενικής προειδοποίησης και του ενημερωτικού μηνύματος πάνω στον καπνό για στριφτά τσιγάρα που πωλείται σε σακουλάκι (ΕΕ 2015, L 252, σ. 49), και της εκτελεστικής αποφάσεως (ΕΕ) 2015/1842 της Επιτροπής, της 9ης Οκτωβρίου 2015, σχετικά με τις τεχνικές προδιαγραφές για τη διάταξη, τον σχεδιασμό και το σχήμα των συνδυασμένων προειδοποιήσεων για την υγεία όσον αφορά τα προϊόντα καπνού για κάπνισμα (ΕΕ 2015, L 267, σ. 5).
- 24 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, καταρχάς, αν, λαμβανομένου υπόψη του δικαίου της Ένωσης, ο εθνικός νομοθέτης έχει γενικώς την εξουσία να θεσπίζει δικές του μεταβατικές διατάξεις. Στη συνέχεια, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, διερωτάται επίσης αν συνάδει προς την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με την αρχή της ομοιόμορφης και αποτελεσματικής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, να απαιτείται από τα κράτη μέλη να μεταφέρουν την οδηγία 2014/40 στην εσωτερική έννομη τάξη τους πολύ πριν από την εκπνοή της προθεσμίας που τάσσει το άρθρο 29, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

- 25 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η χρονική σύμπτωση της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/40 στην εσωτερική έννομη τάξη και της εφαρμογής των εθνικών διατάξεων δύσκολα συμβιβάζεται με την αρχή της αναλογικότητας. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, χωρίς τις διευκρινίσεις που παρασχέθηκαν με τις εκτελεστικές αποφάσεις 2015/1735 και 2015/1842 αναφορικά, μεταξύ άλλων, με την ακριβή θέση της γενικής προειδοποίησης και του ενημερωτικού μηνύματος επί του πωλούμενου σε σακουλάκι καπνού για στριφτά τσιγάρα, οι κατασκευαστές δεν θα ήταν σε θέση να προγραμματίσουν και να παραγγείλουν μήτρες συσκευασίας και εκτυπώσεως, καθώς και, εφόσον παρίστατο ανάγκη, να δρομολογήσουν τη μετατροπή των αντίστοιχων μηχανημάτων πληρώσεως και συσκευασίας. Μεταξύ της εκδόσεως των αποφάσεων αυτών και της ημερομηνίας της 20ής Μαΐου 2016, την οποία προβλέπει το άρθρο 29, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/40, μεσολάβησε όμως περίοδος περίπου επτά μηνών.
- 26 Κατά τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, αν η απλή μνεία, επί της μονάδας συσκευασίας ή της εξωτερικής συσκευασίας, ορισμένης αρωματικής ύλης ή ορισμένης ουσίας προσδίδουσας άρωμα ή γεύση που έχουν περιληφθεί νομίμως στα προϊόντα καπνού, μνεία η οποία έχει ουδέτερο και όχι διαφημιστικό χαρακτήρα, επιτρέπεται βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40.
- 27 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, καθόσον απαγορεύει τη χρήση ορισμένων σημάτων, συνιστά δυσανάλογη στέρηση της ιδιοκτησίας κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Οι δικαιούχοι των σημάτων τα οποία αφορά η διάταξη αυτή στερούνται οποιασδήποτε δυνατότητας εύλογης ή κατάλληλης χρήσεως των σημάτων αυτών, στέρηση η οποία τους θίγει οικονομικώς κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως μια επίσημη απαλλοτρίωση. Οι σχετικές με την επισήμανση επιταγές που απορρέουν από τη διάταξη αυτή έχουν ως συνέπεια να στερούνται οι δικαιούχοι σημάτων, σε διαρκή βάση, ορισμένων ουσιαστών δυνατοτήτων χρήσεως που προβλέπονται με το άρθρο 10 της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2436 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2015, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 2015, L 336, σ. 1).
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) α) Είναι οι παράγραφοι 1 και 7 του άρθρου 7 της [οδηγίας 2014/40], σε συνδυασμό με την παράγραφο 14 του ίδιου άρθρου, άκυρες λόγω παραβιάσεως της αρχής της ασφάλειας δικαίου, στο μέτρο που επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύσουν τη διάθεση ορισμένων προϊόντων καπνού στην αγορά, χωρίς να προκύπτει με σαφήνεια ποια ακριβώς από τα προϊόντα αυτά πρέπει να απαγορευθούν ήδη από τις 20 Μαΐου 2016 και ποια μόνο από τις 20 Μαΐου 2020;
- β) Είναι οι παράγραφοι 1 και 7 του άρθρου 7 της [οδηγίας 2014/40], σε συνδυασμό με την παράγραφο 14 του ίδιου άρθρου, άκυρες λόγω παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, στο μέτρο που, όσον αφορά τις απαγορεύσεις οι οποίες πρέπει να επιβληθούν από τα κράτη μέλη, καθιερώνουν διάκριση με γνώμονα τον όγκο των πωλήσεων, χωρίς να υπάρχει δικαιολογητικός λόγος για τη διάκριση αυτή;
- γ) Είναι οι παράγραφοι 1 και 7 του άρθρου 7 της [οδηγίας 2014/40] άκυρες λόγω παραβιάσεως της αρχής της αναλογικότητας και/ή λόγω παραβιάσεως του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, στο μέτρο που επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύσουν, ήδη από τις 20 Μαΐου 2016, τη διάθεση στην αγορά εκείνων των προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα των οποίων οι πωλήσεις σε επίπεδο Ένωσης υπολείπονται του 3 % ορισμένης κατηγορίας προϊόντων;

- δ) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στα στοιχεία α' έως γ' του πρώτου ερωτήματος: Πώς ερμηνεύεται η έννοια «κατηγορία προϊόντων» στο άρθρο 7, παράγραφος 14, της [οδηγίας 2014/40]; Πρέπει η διάκριση σε “κατηγορίες προϊόντων” να γίνει με γνώμονα το είδος του χαρακτηριστικού αρώματος ή το είδος του προϊόντος καπνού (που περιέχει αρωματικές ύλες) ή βάσει ενός συνδυασμού αμφότερων των κριτηρίων;
- ε) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στα στοιχεία α' έως γ' του πρώτου ερωτήματος: Πώς μπορεί να διαπιστωθεί αν για ορισμένο προϊόν καπνού καλύφθηκε το όριο του 3 % κατ' άρθρον 7, παράγραφος 14, της [οδηγίας 2014/40], ενόσω δεν υφίστανται στο πλαίσιο αυτό επίσημα και δημοσίως προσβάσιμα αριθμητικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία;
- 2) α) Επιτρέπεται, κατά τη μεταφορά των άρθρων 8 έως 11 της [οδηγίας 2014/40] στην εθνική έννομη τάξη, τα κράτη μέλη να θεσπίσουν συμπληρωματικές μεταβατικές διατάξεις;
- β) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο στοιχείο α' του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος:
- Είναι το άρθρο 9, παράγραφος 6, και το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της [οδηγίας 2014/40] άκυρα λόγω παραβίασεως της αρχής της αναλογικότητας και/ή λόγω παραβάσεως του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, στο μέτρο που αναθέτουν στην Επιτροπή τον καθορισμό ορισμένων κανόνων για την επισήμανση και τη συσκευασία, χωρίς να της τάσσουν προθεσμία για τη λήψη των μέτρων αυτών και χωρίς να προβλέπουν περαιτέρω μεταβατικές διατάξεις ή προθεσμίες με τις οποίες να διασφαλίζεται ότι απομένει επαρκής χρόνος στις θιγόμενες επιχειρήσεις προκειμένου να προσαρμοστούν στους κανόνες της οδηγίας;
  - Είναι το άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο (κείμενο της προειδοποιήσεως), και παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος (μέγεθος γραμματοσειράς), το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β' (πληροφορίες για την απεξάρτηση από το κάπνισμα) και στοιχείο ε' (θέση των προειδοποιήσεων), καθώς και το άρθρο 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος (επισήμανση), της [οδηγίας 2014/40] άκυρα λόγω παραβίασεως της αρχής της αναλογικότητας και/ή λόγω παραβάσεως του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, στο μέτρο που παρέχουν στα κράτη μέλη διάφορες δυνατότητες επιλογής και σχεδιασμού, χωρίς να τους τάσσουν σχετική προθεσμία και χωρίς να προβλέπουν περαιτέρω μεταβατικές διατάξεις ή προθεσμίες, με τις οποίες να διασφαλίζεται ότι απομένει επαρκής χρόνος στις θιγόμενες επιχειρήσεις προκειμένου να προσαρμοστούν στους κανόνες της οδηγίας;
- 3) α) Έχει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', σε συνδυασμό με την παράγραφο 3 της [οδηγίας 2014/40], την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύσουν τη χρήση πληροφοριών οι οποίες αναφέρονται σε γεύση, οσμή, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ακόμη και στην περίπτωση που δεν πρόκειται για διαφημιστικές πληροφορίες και η χρήση των συστατικών ουσιών εξακολουθεί να επιτρέπεται;
- β) Είναι το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της [οδηγίας 2014/40] άκυρο ως αντίθετο προς το άρθρο 17 του [Χάρτη];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχεία α' έως γ'

- ²⁹ Με το πρώτο ερώτημα, στοιχεία α' έως γ', το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, διευκρινίσεις ως προς το κύρος των διατάξεων του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40 και του άρθρου 7, παράγραφος 14, της ίδιας οδηγίας, υπό το πρίσμα των αρχών της ασφάλειας δικαίου, της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας, καθώς και του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Επί του κύρους του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου

- 30 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη να απαγορεύουν τη διάθεση στην αγορά ορισμένων προϊόντων καπνού, χωρίς να διευκρινίζει σαφώς και επακριβώς ποια από τα προϊόντα αυτά πρέπει να απαγορευθούν από τις 20 Μαΐου 2016 και ποια από τις 20 Μαΐου 2020, παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου.
- 31 Ασφαλώς, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ασφάλειας δικαίου απαιτεί να παρέχει η σχετική ρύθμιση της Ένωσης στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να γνωρίζουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει και να είναι οι ενδιαφερόμενοι σε θέση να γνωρίζουν χωρίς αμφισημία τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και να λαμβάνουν ως εκ τούτου τα μέτρα τους (απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Teglgård και Fløjstrupgård, C-239/17, EU:C:2018:597, σκέψη 52 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 32 Εντούτοις, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι δεν είναι αναγκαίο η νομοθετική πράξη να διευκρινίζει η ίδια τεχνικά ζητήματα και ότι ο νομοθέτης της Ένωσης μπορεί κάλλιστα να θέσει ένα γενικό νομικό πλαίσιο, το οποίο θα πρέπει, εφόσον συντρέχει περίπτωση, να εξειδικευθεί εν συνεχεία (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψεις 78 και 139).
- 33 Το γεγονός ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40, αφενός, δεν προσδιορίζει τα προϊόντα με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων και, αφετέρου, δεν προβλέπει συγκεκριμένη μέθοδο προκειμένου να διαπιστώνεται ποια προϊόντα καλύπτονται από το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας αυτής δεν σημαίνει πάντως ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της εν λόγω οδηγίας παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου. Πράγματι, ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως σε επίπεδο Ένωσης, απόκειται στα κράτη μέλη ή, κατά περίπτωση, στους ίδιους τους κατασκευαστές να επιλέξουν μια αξιόπιστη μέθοδο που να εξασφαλίζει την τήρηση της απαιτήσεως που απορρέει από τη διάταξη αυτή (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψη 101).
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 δεν παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Επί του κύρους του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 υπό το πρίσμα των αρχών της ίσης μεταχείρισεως, της αναλογικότητας, καθώς και του άρθρου 34 ΣΛΕΕ

- 35 Καταρχάς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, λόγω της διακρίσεως των προϊόντων καπνού με γνώμονα τον όγκο των πωλήσεων, στην οποία προβαίνει το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, η διάταξη αυτή παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχείρισεως.
- 36 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισεως, ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, επιτάσσει να μην αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο παρόμοιες περιπτώσεις, ούτε με τον ίδιο τρόπο διαφορετικές περιπτώσεις, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς (απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψη 35).
- 37 Ο συγκρίσιμος χαρακτήρας διαφορετικών περιπτώσεων εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που τις χαρακτηρίζουν. Τα στοιχεία αυτά πρέπει, ειδικότερα, να προσδιορίζονται και να εκτιμώνται υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της πράξεως της Ένωσης που θεσπίζει την επίμαχη διάκριση. Πρέπει, επιπλέον, να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές και οι σκοποί του τομέα στον οποίο εμπίπτει η επίμαχη πράξη (απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-176/09, EU:C:2011:290, σκέψη 32).

- 38 Ειδικότερα, κατά το άρθρο 1, η οδηγία 2014/40 επιδιώκει διττό σκοπό, ο οποίος συνίσταται στη διευκόλυνση της ομαλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς των προϊόντων καπνού και των συναφών προϊόντων, με σημείο αφετηρίας ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας, ιδίως των νέων (απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψη 80).
- 39 Για την επίτευξη του σκοπού που συνίσταται στη διευκόλυνση της ομαλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων, θα πρέπει, κατά την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2014/40, να αποφεύγονται τα μέτρα που προβλέπουν αδικαιολόγητες διαφορές αντιμετώπισης μεταξύ διαφορετικών τύπων αρωματισμένων τσιγάρων.
- 40 Επιπλέον, το Δικαστήριο, με την απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 114), διαπίστωσε ότι τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση παρουσιάζουν, αφενός, ανάλογα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και, αφετέρου, επηρεάζουν κατά παρόμοιο τρόπο την έναρξη της καταναλώσεως καπνού και τη διατήρηση της σχετικής εξαρτήσεως.
- 41 Ως εκ τούτου, τόσο σε σχέση με τον σκοπό διευκόλυνσης της ομαλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς των προϊόντων καπνού και των συναφών προϊόντων όσο και σε σχέση με τον σκοπό της επιτεύξεως ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της ανθρώπινης υγείας, τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης είναι μικρότερος από ποσοστό 3 % συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων δεν διακρίνονται από τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον 3 % συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων.
- 42 Από τα ανωτέρω έπεται ότι τα προϊόντα με αρωματικές ύλες τα οποία αφορούν οι προβλεπόμενες στο άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40 απαγορεύσεις χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων τελούν σε παρόμοιες καταστάσεις, για τους σκοπούς εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης.
- 43 Εντούτοις, όπως προκύπτει από τη νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, η διαφορετική μεταχείριση παρόμοιων περιπτώσεων δικαιολογείται εφόσον στηρίζεται σε αντικειμενικό και εύλογο κριτήριο, δηλαδή εφόσον σχετίζεται με νομίμως επιδιωκόμενο από την επίμαχη νομοθεσία σκοπό, η δε διαφορά αυτή είναι ανάλογη προς τον σκοπό που επιδιώκεται με τη συγκεκριμένη μεταχείριση (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ., C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 47).
- 44 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει στον νομοθέτη της Ένωσης, στο πλαίσιο της ασκήσεως των αρμοδιοτήτων που έχουν παρασχεθεί σε αυτόν, ευρεία εξουσία εκτιμήσεως όταν η δράση του συνεπάγεται επιλογές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως εκ μέρους του και όταν καλείται να προβεί σε σύνθετες εκτιμήσεις (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ., C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 57). Επομένως, κατά την άσκηση της ως άνω ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως, ο νομοθέτης της Ένωσης μπορεί να προβαίνει σε σταδιακή απλώς και μόνον εναρμόνιση και να απαιτεί βαθμιαία απλώς και μόνον κατάργηση των μονομερών μέτρων που έχουν λάβει τα κράτη μέλη (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ., C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψεις 63 και 134).
- 45 Εν προκειμένω, όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκονται με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, από την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι τα προϊόντα με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, τα οποία εμφανίζουν υψηλό επίπεδο πωλήσεων, θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά εντός εκτεταμένου χρονικού διαστήματος, ώστε να παρασχεθεί στους καταναλωτές ο αναγκαίος χρόνος για τη μετάβασή τους σε άλλα προϊόντα.

- 46 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 48 των προτάσεών του, το κριτήριο του όγκου των πωλήσεων των προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων δεν αφορά αποκλειστικώς τα προϊόντα καπνού που περιέχουν συγκεκριμένο άρωμα/γεύση και το κριτήριο αυτό είναι ουδέτερο όσον αφορά τους κατασκευαστές. Πράγματι, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία δεν προκύπτει ότι τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχεί σε ποσοστό μικρότερο του 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων κατασκευάζονται κυρίως από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Ως εκ τούτου, το εν λόγω κριτήριο πρέπει να θεωρηθεί αντικειμενικώς δικαιολογημένο.
- 47 Εξάλλου, πρέπει να κριθεί ενδεδειγμένο να παρασχεθεί στους καταναλωτές ο αναγκαίος χρόνος για τη μετάβασή τους σε άλλα προϊόντα, ώστε, κατά τον τρόπο αυτό, να καταστεί δυνατόν να συμβιβασθούν οι οικονομικές συνέπειες της προβλεπόμενης στο άρθρο 7 της οδηγίας 2014/40 απαγορεύσεως και η επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας.
- 48 Πράγματι, κριτήριο το οποίο βασίζεται στον όγκο των πωλήσεων προϊόντων, όπως είναι το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης κριτήριο, απηχεί, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 50 των προτάσεών του, τις καταναλωτικές συνήθειες καθώς και την οικονομική σημασία της παραγωγής των σχετικών προϊόντων.
- 49 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 δεν παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.
- 50 Περαιτέρω, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40 συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι απαγορεύει τη διάθεση στην αγορά των προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης είναι μικρότερος από ποσοστό 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων.
- 51 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει να είναι οι πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης πρόσφορες για την επίτευξη των επιδιωκόμενων με την οικεία ρύθμιση θεμιτών σκοπών και να μην υπερβαίνουν τα όρια αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των εν λόγω σκοπών, εξυπακουμένου ότι, εφόσον υφίσταται επιλογή μεταξύ περισσότερων κατάλληλων μέτρων, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο επαχθές και ότι οι προκαλούμενες δυσχέρειες δεν πρέπει να είναι υπέρμετρες σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς (απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψη 78).
- 52 Όσον αφορά τον δικαστικό έλεγχο των προϋποθέσεων περί των οποίων έγινε λόγος στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, από τη νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 44 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως σε τομέα όπως είναι ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο οποίος συνεπάγεται επιλογές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως εκ μέρους του και στον οποίο καλείται να προβεί σε σύνθετες εκτιμήσεις.
- 53 Εν προκειμένω, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού που επιδιώκεται με την απαγόρευση της διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, πρέπει να επισημανθεί ότι η απαγόρευση αυτή είναι επίσης κατάλληλη να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας, ιδίως των νέων. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι ορισμένα αρώματα/γεύσεις είναι ιδιαίτερω ελκυστικά για τους τελευταίους και ότι διευκολύνουν τη μύηση στο κάπνισμα (απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψεις 81 και 82).
- 54 Συναφώς, με τις αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψη 102), καθώς και της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 190), το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, προέβη σε στάθμιση μεταξύ, αφενός, των οικονομικών

επιπτώσεων της απαγορεύσεως την οποία επιβάλλει το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής και, αφετέρου, της επιτακτικής ανάγκης να διασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας έναντι ενός προϊόντος χαρακτηριζόμενου από τις επιβλαβείς ιδιότητές του.

- 55 Επομένως, διαπιστώνεται ότι η απαγόρευση διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση δεν βαίνει προδήλως πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.
- 56 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας.
- 57 Επιπλέον, όσον αφορά τις αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου ως προς το συμβατό του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, διαπιστώνεται ότι, μολονότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας αυτής συνιστά περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, ο περιορισμός αυτός, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο με τη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, παρίσταται δικαιολογημένος λόγω της σταθμίσεως μεταξύ των οικονομικών επιπτώσεων της απαγορεύσεως την οποία επιβάλλει το άρθρο 7 της οδηγίας 2014/40 και της επιτακτικής ανάγκης να διασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας και δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 δεν παραβιάζει ούτε το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.
- 58 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο πρώτο ερώτημα, στοιχεία α' έως γ', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι από την εξέταση του ερωτήματος αυτού δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40.

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχεία δ' και ε'

- 59 Με το πρώτο ερώτημα, στοιχεία δ' και ε', το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την έννοια «κατηγορία προϊόντων» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, και να του παράσχει διευκρινίσεις ως προς τη διαδικασία που πρέπει να εφαρμόζεται προκειμένου να διαπιστωθεί αν συγκεκριμένο προϊόν καπνού καλύπτει το όριο του 3 % που προβλέπει το άρθρο αυτό.
- 60 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αυτή αποτελεί μέρος (απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2018, Baumgartner, C-513/17, EU:C:2018:772, σκέψη 23).
- 61 Καταρχάς, σημειώνεται ότι η έννοια «κατηγορία προϊόντων» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 δεν ορίζεται με το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, το οποίο τιτλοφορείται «Ορισμοί».
- 62 Εν συνεχεία, όσον αφορά το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το άρθρο 7, παράγραφος 14, της εν λόγω οδηγίας, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 12, της οδηγίας 2014/40, τα τσιγάρα και ο καπνός για στριφτά τσιγάρα είναι τα μόνα προϊόντα καπνού τα οποία αφορούν οι απαγορεύσεις του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας αυτής.
- 63 Επιπλέον, στο άρθρο 2, σημείο 14, της οδηγίας 2014/40, το οποίο περιλαμβάνει τον ορισμό της έννοιας «νέο προϊόν καπνού», τα τσιγάρα και ο καπνός για στριφτά τσιγάρα παρουσιάζονται ως χωριστές κατηγορίες προϊόντων καπνού.
- 64 Επιπλέον, ο καπνός για στριφτά τσιγάρα μνημονεύεται ως παράδειγμα «κατηγορίας προϊόντων» στην αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας αυτής.

- 65 Επομένως, τα τσιγάρα συνιστούν «κατηγορία προϊόντων» κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, όπως ακριβώς και ο καπνός για στριφτά τσιγάρα.
- 66 Όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκονται με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, από την αιτιολογική σκέψη 16 της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι τα προϊόντα με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, τα οποία εμφανίζουν υψηλό επίπεδο πωλήσεων, θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά εντός εκτεταμένου χρονικού διαστήματος, ώστε να παρασχεθεί στους καταναλωτές ο αναγκαίος χρόνος για τη μετάβασή τους σε άλλα προϊόντα.
- 67 Εν προκειμένω, στο μέτρο που, αφενός, η ερμηνεία κατά την οποία τα τσιγάρα συνιστούν «κατηγορία προϊόντων» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, όπως ακριβώς και ο καπνός για στριφτά τσιγάρα, δεν είναι αντίθετη προς τους ως άνω σκοπούς και, αφετέρου, μπορεί να γίνει κατά τεκμήριο δεκτό ότι οι ίδιες έννοιες όταν χρησιμοποιούνται σε μία και την αυτή πράξη της Ένωσης έχουν το ίδιο νόημα, η ερμηνεία της έννοιας «κατηγορία προϊόντων» κατά τη διάταξη αυτή δεν πρέπει να είναι διαφορετική από εκείνη που δίδεται στην ίδια ακριβώς έννοια όπως αυτή περιλαμβάνεται σε άλλες διατάξεις της εν λόγω οδηγίας.
- 68 Εξάλλου, όσον αφορά τη μέθοδο βάσει της οποίας μπορεί να διαπιστωθεί αν συγκεκριμένο προϊόν καπνού καλύπτει, σε επίπεδο Ένωσης, το όριο του 3% που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, ώστε να μπορεί να τύχει εφαρμογής η παρέκκλιση που εισάγει η διάταξη αυτή, από τη νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει, ότι, ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως σε επίπεδο Ένωσης, απόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν μια αξιόπιστη μέθοδο που να εξασφαλίζει την τήρηση της απαιτήσεως που απορρέει από την εν λόγω διάταξη.
- 69 Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έθεσε, συμφώνως προς τη νομολογία αυτή, σε εφαρμογή το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, καθορίζοντας, με το άρθρο 34, παράγραφος 3, της Verordnung über Tabakerzeugnisse und verwandte Erzeugnisse (κανονιστικής αποφάσεως για τα προϊόντα καπνού και τα συναφή προϊόντα), της 27ης Απριλίου 2016 (BGBl. 2016 I, σ. 980), τις αρωματικές ύλες που πρέπει να περιέχουν τα προϊόντα καπνού προκειμένου η απαγόρευση εμπορίας των προϊόντων αυτών να τυγχάνει εφαρμογής μόνον από 20ής Μαΐου 2020.
- 70 Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο πρώτο ερώτημα, στοιχεία δ' και ε', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι, αφενός, ο όρος «κατηγορία προϊόντων», κατά τη διάταξη αυτή, καταλαμβάνει τα τσιγάρα και τον καπνό για στριφτά τσιγάρα και, αφετέρου, η διαδικασία που πρέπει να εφαρμόζεται προκειμένου να διαπιστωθεί αν συγκεκριμένο προϊόν καπνού καλύπτει το όριο του 3% που προβλέπει η διάταξη αυτή πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

Επί του δευτέρου ερωτήματος, στοιχείο α'

- 71 Με το δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2014/40 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν στα κράτη μέλη να θεσπίζουν συμπληρωματικές περιόδους μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη σε σχέση με εκείνες που προβλέπουν το άρθρο 29, παράγραφος 1, και το άρθρο 30, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής.

- 72 Σημειώνεται ότι το άρθρο 29, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/40 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς την οδηγία αυτή το αργότερο έως τις 20 Μαΐου 2016 και ότι εφαρμόζουν τις διατάξεις αυτές από τις 20 Μαΐου 2016, υπό την επιφύλαξη, μεταξύ άλλων, του άρθρου 7, παράγραφος 14, της εν λόγω οδηγίας.
- 73 Εντούτοις, το άρθρο 30 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μεταβατική διάταξη», προβλέπει, στο στοιχείο α', ότι τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν να διατίθενται στην αγορά έως τις 20 Μαΐου 2017 προϊόντα καπνού που παράγονται ή τίθενται σε ελεύθερη κυκλοφορία και επισημαίνονται σύμφωνα με την οδηγία 2001/37/ΕΚ πριν από τις 20 Μαΐου 2016.
- 74 Αντιθέτως, τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2014/40 δεν προβλέπουν περιόδους μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη που να αντικαθιστούν εκείνες που καθορίζουν τα άρθρα 29 και 30 της οδηγίας αυτής.
- 75 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2014/40 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να θεσπίζουν συμπληρωματικές περιόδους μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη σε σχέση με εκείνες που προβλέπονται από τα άρθρα 29 και 30 της οδηγίας αυτής.

Επί του δευτέρου ερωτήματος, στοιχείο β'

- 76 Με το δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β', το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α', το άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', καθώς και το άρθρο 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2014/40 παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας, καθώς και το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.
- 77 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 9, παράγραφος 6, και το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2014/40 παρέχουν στην Επιτροπή την εξουσία προς καθορισμό ορισμένων κανόνων αναφορικά με την επισήμανση και τη συσκευασία των προϊόντων καπνού, χωρίς να της τάσσουν σχετικώς προθεσμία και χωρίς να προβλέπουν πιο συγκεκριμένες διατάξεις ή πιο συγκεκριμένες μεταβατικές περιόδους προκειμένου να διασφαλιστεί η παροχή επαρκούς χρόνου στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οδηγίας αυτής.
- 78 Όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας, επισημαίνεται ότι οι γενικές αρχές του δικαίου, στις οποίες συγκαταλέγεται η εν λόγω αρχή, δεδομένου ότι αποτελούν μέρος της έννομης τάξεως της Ένωσης, πρέπει να τηρούνται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, αλλά και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση των εξουσιών που τους απονέμουν οι οδηγίες της Ένωσης (απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, ROZ-SWIT, C-418/14, EU:C:2016:400, σκέψη 20).
- 79 Εν προκειμένω, η οδηγία 2014/40, κατά το άρθρο 32 αυτής, τέθηκε σε ισχύ στις 19 Μαΐου 2014, ενώ τα κράτη μέλη είχαν την υποχρέωση να εφαρμόσουν τις αναγκαίες για τη συμμόρφωσή τους προς την οδηγία αυτή νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις το αργότερο στις 20 Μαΐου 2016, υπό την επιφύλαξη, μεταξύ άλλων, του άρθρου 7, παράγραφος 14.
- 80 Η περίοδος δύο ετών την οποία διέθεταν τα κράτη μέλη για τη θέσπιση των ως άνω διατάξεων με σκοπό τη μεταφορά της οδηγίας 2014/40 στην εσωτερική έννομη τάξη και για τη διασφάλιση επαρκούς χρόνου στους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες προκειμένου να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οδηγίας αυτής είναι επαρκής υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας.

- 81 Εξάλλου, το άρθρο 30 της οδηγίας 2014/40 παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να επιτρέψουν έως τις 20 Μαΐου 2017 τη διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού τα οποία έχουν παραχθεί ή τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία και έχουν επισημανθεί σύμφωνα με την οδηγία 2001/37, πριν από τις 20 Μαΐου 2016.
- 82 Επιπλέον, όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον το άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', καθώς και το άρθρο 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2014/40 είναι σύμφωνα με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων δεν αντιτίθεται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς εισαγωγών, εξαγωγών ή διαμετακομίσεως που δικαιολογούνται, μεταξύ άλλων, από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων (πρβλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2004, Swedish Match, C-210/03, EU:C:2004:802, σκέψη 60).
- 83 Από τα ανωτέρω έπεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', καθώς και του άρθρου 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2014/40 πρέπει να θεωρηθούν σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας και προς το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.
- 84 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι από την εξέταση του ερωτήματος αυτού δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', καθώς και του άρθρου 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2014/40.

Επί του τρίτου ερωτήματος

Επί του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο α'

- 85 Με το τρίτο ερώτημα, στοιχείο α', το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη να απαγορεύουν τη χρήση πληροφοριών που αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ακόμη και στην περίπτωση που πρόκειται για πληροφορίες μη διαφημιστικού χαρακτήρα και που η χρήση των σχετικών συστατικών εξακολουθεί να επιτρέπεται.
- 86 Κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40, η επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, κάθε εξωτερική συσκευασία, καθώς και το ίδιο το προϊόν καπνού δεν περιλαμβάνουν κανένα στοιχείο ή χαρακτηριστικό το οποίο αναφέρεται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα ή επισημαίνει την απουσία τους. Επισημαίνεται ότι τα στοιχεία και χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να συνίστανται, μεταξύ άλλων, σε κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα, εικονιστικά ή άλλα σημεία.
- 87 Δεδομένου ότι, κατά το γράμμα του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, τα προϊόντα καπνού δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνουν «κανένα στοιχείο ή χαρακτηριστικό» το οποίο «αναφέρεται» σε «αρωματικές ύλες», και ότι, κατά το γράμμα του άρθρου 13, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, τα στοιχεία και χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα ή εικονιστικά σημεία που δεν έχουν διαφημιστικό χαρακτήρα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε την πρόθεση να κάνει διάκριση μεταξύ πληροφοριών με διαφημιστικό χαρακτήρα και πληροφοριών χωρίς διαφημιστικό χαρακτήρα. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το ότι, σε αντίθεση με όσα προβλέπει το άρθρο 13 της εν λόγω οδηγίας, ο νομοθέτης της Ένωσης ρητώς όρισε, με το άρθρο 20, παράγραφος 4, στοιχείο β', της ίδιας οδηγίας, ότι οι μονάδες συσκευασίας και όλες οι εξωτερικές συσκευασίες

ηλεκτρονικών τσιγάρων και περιεκτών επαναπλήρωσης δεν περιλαμβάνουν στοιχεία ή χαρακτηριστικά που μνημονεύονται στο άρθρο 13 της οδηγίας 2014/40, εξαιρουμένων των διαλαμβανόμενων στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, τα οποία αναφέρονται σε αρωματικές ύλες ή στην απουσία τους.

- 88 Εξάλλου, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 78 των προτάσεων του, τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση εξακολουθούν να μπορούν να διακρίνονται από τα υπόλοιπα προϊόντα καπνού, εφόσον δεν περιλαμβάνουν κάποιο από τα στοιχεία που απαριθμούνται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ε', της εν λόγω οδηγίας.
- 89 Εξάλλου, δεδομένου ότι το Δικαστήριο διαπίστωσε, με την απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 141), ότι η απαγόρευση οποιουδήποτε στοιχείου ή χαρακτηριστικού το οποίο αναφέρεται σε αρωματικές ύλες εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του αν η επίμαχη πληροφορία είναι αντικειμενικά ορθή, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαγόρευση αυτή αφορά επίσης τις πληροφορίες μη διαφημιστικού χαρακτήρα που μνημονεύουν τα συστατικά των οποίων τη χρήση επιτρέπει η οδηγία 2014/40.
- 90 Επομένως, το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύουν τη χρήση πληροφοριών οι οποίες αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ακόμη και στην περίπτωση που πρόκειται για πληροφορίες μη διαφημιστικού χαρακτήρα και που η χρήση των σχετικών συστατικών εξακολουθεί να επιτρέπεται.

Επί του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο β'

- 91 Με το τρίτο ερώτημα, στοιχείο β', το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, λόγω των σημαντικών περιορισμών στη χρήση των εμπορικών σημάτων, τους οποίους προβλέπει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, η διάταξη αυτή συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 17 του Χάρτη.
- 92 Επισημαίνεται ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 17 του Χάρτη αφορά επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, τη διανοητική ιδιοκτησία.
- 93 Το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, απαγορεύοντας η επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, κάθε εξωτερική συσκευασία, καθώς και το ίδιο το προϊόν καπνού να μνημονεύει εμπορικά σήματα αναφερόμενα σε αρωματικές ύλες, περιορίζει τη χρήση των σημάτων αυτών.
- 94 Εντούτοις, το δικαίωμα ιδιοκτησίας δεν είναι απόλυτο προνόμιο, αλλά πρέπει να νοείται σε σχέση με την λειτουργία του στην κοινωνία (πρβλ. απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2013, Křížan κ.λπ., C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψη 113).
- 95 Η ως άνω διαπίστωση επηρεάζει, μεταξύ άλλων, τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας δυνάμει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη (απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, σκέψη 47).
- 96 Στην τελευταία αυτή διάταξη ορίζεται ότι οι περιορισμοί στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνονται στον Χάρτη πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο, να σέβονται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών, και, όπως επιτάσσει η αρχή της αναλογικότητας, να είναι αναγκαίοι και να εξυπηρετούν πράγματι είτε σκοπούς γενικού συμφέροντος οι οποίοι αναγνωρίζονται από την Ένωση είτε την προστασία δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων (απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψη 160).

- 97 Εν προκειμένω, πρέπει να διαπιστωθεί ότι ο περιορισμός στη χρήση των εμπορικών σημάτων έχει επιβληθεί με την οδηγία 2014/40 και ότι αφορά μόνον τη χρήση, εκ μέρους των κατασκευαστών, των σημάτων τους επί της επισημάνσεως των μονάδων συσκευασίας, επί της εξωτερικής συσκευασίας και επί του ίδιου του προϊόντος καπνού, χωρίς επομένως να θίγει την ουσία του δικαιώματος των κατασκευαστών επί του σήματος, τούτο δε προκειμένου να διασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας κατά την εξάλειψη των εμποδίων που απορρέουν από τις εθνικές νομοθεσίες σε θέματα επισημάνσεως [πρβλ. απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, British American Tobacco (Investments) και Imperial Tobacco, C-491/01, EU:C:2002:741, σκέψη 150].
- 98 Πράγματι, η οδηγία 2014/40 παρέχει στους δικαιούχους των εμπορικών σημάτων τα οποία αφορά το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, την ευχέρεια να τα εκμεταλλεύονται με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, όπως, μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο χονδρικής πωλήσεως, πλην των τρόπων τους οποίους αφορούν οι διατάξεις αυτές. Κατά συνέπεια, ο περιορισμός της χρήσεως των εμπορικών σημάτων που αναφέρεται στη σκέψη 93 της παρούσας αποφάσεως δεν ισοδυναμεί με στέρηση της ιδιοκτησίας.
- 99 Επιπλέον, δεδομένου ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2014/40, τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση διευκολύνουν την έναρξη της καταναλώσεως καπνού και επηρεάζουν τις καταναλωτικές συνήθειες, η απαγόρευση να τίθενται επί της επισημάνσεως των μονάδων συσκευασίας, επί της εξωτερικής συσκευασίας και επί του ίδιου του προϊόντος καπνού σήματα που αναφέρονται σε αρωματικές ύλες είναι ικανή να μειώσει την έλξη που ασκούν και ανταποκρίνεται σε αναγνωρισμένους από την Ένωση σκοπούς γενικού συμφέροντος, συμβάλλοντας στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της δημόσιας υγείας.
- 100 Εκ των ανωτέρω έπεται ότι από την εξέταση του τρίτου ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 101 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Από την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την κατασκευή, την παρουσίαση και την πώληση προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων και την κατάργηση της οδηγίας 2001/37/ΕΚ.
- 2) Το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι, αφενός, ο όρος «κατηγορία προϊόντων», κατά τη διάταξη αυτή, καταλαμβάνει τα τσιγάρα και τον καπνό για στριφτά τσιγάρα και, αφετέρου, η διαδικασία που πρέπει να εφαρμόζεται προκειμένου να διαπιστωθεί αν συγκεκριμένο προϊόν καπνού καλύπτει το όριο του 3% που προβλέπει η διάταξη αυτή πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους.

- 3) Τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2014/40 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να θεσπίζουν συμπληρωματικές περιόδους μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη σε σχέση με εκείνες που προβλέπονται από τα άρθρα 29 και 30 της οδηγίας αυτής.
- 4) Από την εξέταση του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, παράγραφος 4, στοιχείο α', δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχεία β', ε' και στ', καθώς και του άρθρου 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2014/40.
- 5) Το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύουν τη χρήση πληροφοριών οι οποίες αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ακόμη και στην περίπτωση που πρόκειται για πληροφορίες μη διαφημιστικού χαρακτήρα και που η χρήση των σχετικών συστατικών εξακολουθεί να επιτρέπεται.
- 6) Από την εξέταση του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40.

(υπογραφές)